AKADEMIK A.ASQAROVNING ÒZBEK XALQI ETNOGENEZINI ÒRGANISHDAGI ROLI

Turdiyeva Mohira Abduqahhor qizi
Tarix fani òqituvchisi

Received: 02.11.2025
Revised: 03.11.2025
Accepted: 04.11.2025

Kalit so‘zlar: Etnogenez, A.Asqarov, o‘zbek xalqi, tarixiy tadqiqot, milliy identitet, etnik jarayonlar, antropologiya.

Key words: Ethnogenesis, A.Asqarov, Uzbek people, historical research, national identity, ethnic processes, anthropology.

Ключевые слова: Этногенез, А.Аскаров, узбекский народ, историческое исследование, национальная идентичность, этнические процессы, антропология.

Annotatsiya. Ushbu tezisda akademik A. Asqarovning o‘zbek xalqi etnogenezini o‘rganishdagi ilmiy merosi va roli tahlil qilinadi. Tadqiqotda A. Asqarovning etnogenez nazariyalari, tarixiy manbalarni tahlil qilish metodlari va milliy identitetni o‘rganishdagi hissasi yoritiladi.

Annotation. This thesis analyzes the scientific contribution and role of academician A. Asqarov in studying the ethnogenesis of the Uzbek people. The research highlights Asqarov’s theories on ethnogenesis, methods of historical source analysis, and his contribution to understanding national identity.

Аннотация. В данной работе анализируется научный вклад и роль академика А. Аскарова в изучении этногенеза узбекского народа. Исследование освещает теории Аскарова по этногенезу, методы анализа исторических источников и его вклад в изучение национальной идентичности.

Kirish. O‘zbek xalqi etnogenezi masalasi tarix, arxeologiya, lingvistika va etnologiya sohalarida uzoq yillardan beri tadqiq qilinib kelmoqda, chunki bu masala milliy identitet, madaniy meros va xalqning shakllanish jarayonlarini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Akademik A. Asqarovning ilmiy faoliyati ushbu sohada alohida o‘rin tutadi va u o‘zbek xalqi etnogenezini ilmiy asosda tadqiq etish borasida bir qator nazariy va amaliy yondashuvlarni ishlab chiqqan. Asqarovning ishlari tarixiy manbalarni chuqur tahlil qilish, qadimiy yozma manbalarni solishtirish va arxeologik topilmalarni tadqiq etish orqali o‘zbek xalqining shakllanish jarayonlarini aniqlashga qaratilgan. Shu bilan birga, uning tadqiqotlari turli millatlar bilan o‘zbek xalqi o‘rtasidagi etnik aloqalar, migratsiya jarayonlari va madaniy integratsiya mexanizmlarini yoritishga xizmat qiladi. Tezisning maqsadi akademik A.

Asqarovning ilmiy merosini yoritish, uning etnogenez nazariyalari va milliy identitetni tushunishdagi hissasini tizimli tarzda tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot jarayonida tarixiy manbalar, arxeologik dalillar, etnologik tadqiqotlar va ilmiy maqolalar asosida Asqarovning etnogenezga oid qarashlari chuqur tahlil qilinadi, shuningdek uning ilmiy yondashuvlari zamonaviy tadqiqotlarda qanday qo‘llanilayotgani ko‘rib chiqiladi. Shu tarzda, kirish qismi akademik A. Asqarovning o‘zbek xalqi etnogenezini o‘rganishdagi ilmiy va amaliy ahamiyatini yoritish bilan birga, tadqiqotning nazariy va metodologik asoslarini belgilaydi hamda tezisning asosiy yo‘nalishlarini aniqlaydi. O‘zbek xalqi etnogenezi – turli tarixiy davrlar, madaniyatlar va turkiy, forsiy, arab, hind va boshqa etnik guruhlarning o‘zaro ta’siri natijasida shakllangan murakkab jarayon sifatida e’tirof etiladi. Ushbu jarayonni chuqur o‘rganish, milliy o‘zlikni anglash va madaniy merosni saqlash nuqtai nazaridan katta ahamiyatga ega. Akademik A. Asqarovning ilmiy izlanishlari aynan shu murakkab etnogenez jarayonini tizimli tarzda tadqiq etishga qaratilgan bo‘lib, u o‘zbek xalqining kelib chiqishi, turli davrlardagi migratsiyalari, etnik va madaniy tarkibi hamda o‘zaro integratsiyasi haqida muhim dalillarni taqdim etadi. Asqarovning tadqiqotlari nafaqat tarixiy manbalarni chuqur tahlil qilish, balki arxeologik, antropologik va etnografik materiallarni birlashtirib, O‘zbek xalqi etnogenezini yangi ilmiy konseptual nuqtai nazardan ko‘rish imkonini beradi. Shu bilan birga, uning ishlari milliy identifikatsiya, etnik o‘zlikni anglash va tarixiy xotirani mustahkamlashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Akademikning yondashuvi O‘zbek xalqi tarixini global tarixiy kontekst bilan bog‘lashga ham yordam beradi, bu esa milliy va mintaqaviy tadqiqotlarda yangi metodologik asoslarni yaratadi.

Adabiyotlar tahlili. O‘zbek xalqi etnogenezini tadqiq etishda akademik A. Asqarovning ilmiy merosi so‘nggi yillarda ko‘plab olimlar tomonidan o‘rganilgan va uning nazariyalari tarixshunoslik, arxeologiya va etnologiya sohalarida alohida e’tirof etilgan. Karimov [1] A. Asqarovning etnogenezga oid nazariy qarashlarini tarixiy manbalar bilan solishtirish orqali tahlil qilib, uning ilmiy yondashuvining ishonchliligini va yangi dalillar bilan boyitilganligini ta’kidlaydi. Mamatqulov [2] akademikning arxeologik topilmalarni o‘rganishdagi metodlarini va qadimiy manbalarni tahlil qilishdagi yondashuvlarini sharhlaydi, bu esa o‘zbek xalqining shakllanish jarayonlarini chuqur tushunishga xizmat qiladi. Rustamov [3] esa A. Asqarovning turli etnik guruhlar bilan o‘zbek xalqi o‘rtasidagi aloqalarni tahlil qilish va migratsiya jarayonlarini aniqlashdagi hissaini yoritadi. Tursunov [4] akademik Asqarovning ilmiy merosini zamonaviy etnologik tadqiqotlar bilan solishtirib, uning nazariy qarashlarining dolzarbligini va bugungi kun tadqiqotlarida qo‘llanilayotganligini ko‘rsatadi. Shuningdek, Ismoilova [5] A. Asqarovning milliy identitetni o‘rganishdagi ishlari va etnogenez sohasidagi ilmiy yondashuvlarini keng tahlil qilib, uning ilmiy merosining tarixiy va madaniy ahamiyatini ta’kidlaydi. Shu tarzda, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, akademik A. Asqarovning etnogenezga oid tadqiqotlari nafaqat ilmiy jihatdan, balki milliy identitetni tushunish va tarixiy ongni shakllantirish nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega va ularni tadqiq

qilish bugungi kun tarixshunosligi va etnologiyasi uchun dolzarb masala bo‘lib qolmoqda.

Materiallar va usullar. Tadqiqot materiali sifatida akademik A. Asqarovning ilmiy asarlari, maqolalari, arxiv hujjatlari va tarixiy manbalaridan foydalanildi, shuningdek, o‘zbek xalqi etnogeneziga oid arxeologik topilmalar va etnologik tadqiqotlar tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida A. Asqarovning nazariy yondashuvlari va metodologik printsiplari tizimli tarzda o‘rganildi, uning ilmiy qarashlarining tarixiy manbalar bilan uyg‘unligi va ularning zamonaviy ilmiy tadqiqotlarga qo‘llanilish imkoniyatlari aniqlandi. Metodologik yondashuv sifatida tarixiy-filologik tahlil, solishtirma tahlil, tarixiy-deduktiv va induktiv metodlar, shuningdek etnologik va arxeologik materiallarni tahlil qilish usullari qo‘llanildi. Tadqiqot jarayonida akademikning ishlari turli tarixiy davr va manbalar bilan solishtirilib, ularning ilmiy ishonchliligi va dolzarbligi baholandi. Shu bilan birga, A. Asqarovning etnogenez nazariyalarining amaliy qo‘llanilishi, ya’ni turli etnik guruhlar bilan o‘zbek xalqi o‘rtasidagi aloqalarni tushunish, migratsiya jarayonlarini aniqlash va milliy identitetni o‘rganishdagi samaradorligi tahlil qilindi. Tadqiqotda kombinatsiyalangan metodologiya qo‘llanilib, tarixiy manbalar, arxeologik topilmalar, ilmiy maqolalar va etnologik tadqiqotlar birgalikda o‘rganildi, bu esa A. Asqarovning ilmiy merosini kompleks va tizimli tarzda baholash imkonini berdi. Shu tarzda, materiallar va usullar bo‘limi akademik A. Asqarovning ilmiy yondashuvlarini chuqur tahlil qilish, uning etnogenezga oid nazariy qarashlarini tasdiqlash va zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda qo‘llash imkoniyatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

1-Jadval. Akademik A. Asqarovning o‘zbek xalqi etnogenezini o‘rganishdagi ilmiy yondashuvlari va natijalari

Tadqiqot sohasi	A. Asqarovning yondashuvi	Tadqiqot metodlari	Asosiy natija / xulosa
Tarixiy manbalarni tahlil	Etnogenez nazariyalari	Tarixiy-filologik, solishtirma tahlil	O‘zbek xalqi etnogenezini aniqlashda ilmiy asos yaratildi
Arxeologik tadqiqotlar	Arxeologik topilmalarni solishtirish	Arxeologik tahlil, induktiv metod	Qadimiy madaniy qatlamlar va etnik guruhlar aloqasi aniqlandi
Etnologik tadqiqotlar	Milliy identitetni tushunish	Etnologik tahlil, solishtirma tahlil	O‘zbek xalqi va boshqa etnik guruhlar o‘rtasidagi aloqalar yoritildi
Migratsiya jarayonlari	Tarixiy-deduktiv yondashuv	Tarixiy va arxeologik manbalarni tahlil	Migratsiya jarayonlari va etnik integratsiya aniqlanib,

Tadqiqot sohasi	A. Asqarovning yondashuvi	Tadqiqot metodlari	Asosiy natija / xulosa
			nazariy asos ishlab chiqildi
Zamonaviy tadqiqotlarga ta’siri	Ilmiy merosni zamonaviy tadqiqotlar bilan solishtirish	Solishtirma va tahliliy metodlar	A. Asqarovning nazariyalari zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda qo‘llanilmoqda va ilmiy ishonchlilik tasdiqlandi

Ushbu jadvalda akademik A. Asqarovning o‘zbek xalqi etnogenezini o‘rganishdagi ilmiy yondashuvlari, qo‘llagan metodlari va har bir yo‘nalish bo‘yicha asosiy natijalar ko‘rsatilgan. Jadval shuni ko‘rsatadiki, A. Asqarovning ishlari tarixiy, arxeologik va etnologik tadqiqotlarda ilmiy asos yaratgan va zamonaviy tadqiqotlar uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, akademik A. Asqarovning ilmiy merosi o‘zbek xalqi etnogenezini tadqiq qilishda noyob va dolzarb ahamiyatga ega. Uning nazariy yondashuvlari tarixiy manbalarni chuqur tahlil qilish, qadimiy yozma va arxeologik topilmalarni solishtirish, shuningdek turli etnik guruhlar bilan o‘zbek xalqi o‘rtasidagi aloqalarni aniqlash orqali amalga oshirilgan. Tadqiqot jarayonida A. Asqarovning ishlari tarixiy, arxeologik va etnologik materiallar bilan mos kelishi aniqlanib, uning ilmiy qarashlarining zamonaviy ilmiy tadqiqotlar bilan uyg‘unligi tasdiqlandi. Shu bilan birga, A. Asqarovning etnogenez nazariyalari milliy identitetni tushunish, madaniy merosni o‘rganish va xalqning tarixiy shakllanish jarayonlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi ko‘rsatildi. Tadqiqot davomida arxeologik topilmalar, tarixiy manbalar va ilmiy maqolalar asosida A. Asqarovning nazariy yondashuvlari solishtirilib, ularning ilmiy ishonchliligi va amaliy qo‘llanilish imkoniyatlari baholandi. Shuningdek, tadqiqotda uning metodologik printsiplari va ilmiy qarashlarining zamonaviy etnologik tadqiqotlarda qo‘llanilishi tahlil qilindi, bu esa etnogenez sohasida yangi ilmiy yo‘nalishlarni aniqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, A. Asqarovning ishlari o‘zbek xalqi etnogenezini o‘rganishdagi nazariy va amaliy ahamiyatini tasdiqlaydi, shuningdek, tarixshunoslik va etnologiya sohalarida keyingi tadqiqotlar uchun asos yaratadi. Shu tarzda, tadqiqot muhokamasi A. Asqarovning ilmiy merosini kompleks tahlil qilish, uning etnogenezga oid nazariy qarashlarini baholash va zamonaviy ilmiy tadqiqotlar bilan bog‘lash imkoniyatlarini yoritadi, bu esa tezisning ilmiy va amaliy qiymatini oshiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, akademik A. Asqarovning ilmiy merosi o‘zbek xalqi etnogenezini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, uning nazariy yondashuvlari tarixiy manbalarni chuqur tahlil qilish, arxeologik va etnologik tadqiqotlarni solishtirish orqali xalqning shakllanish jarayonlarini aniqlashga xizmat qiladi. A. Asqarovning ishlari turli etnik guruhlar bilan o‘zbek xalqi o‘rtasidagi

aloqalarni tahlil qilish, migratsiya jarayonlarini aniqlash va milliy identitetni o‘rganishdagi hissasini namoyon qiladi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, akademikning metodologik printsiplari va ilmiy qarashlari zamonaviy tarixshunoslik va etnologiya tadqiqotlarida dolzarb ahamiyatga ega va ularni qo‘llash yangi ilmiy yondashuvlarni rivojlantirishga imkon yaratadi. Shu bilan birga, A. Asqarovning ilmiy merosi milliy tarixiy ongni shakllantirish, madaniy merosni o‘rganish va o‘zbek xalqining tarixiy rivojlanishini chuqur tushunishga xizmat qiladi. Shu tarzda, tadqiqot akademik A. Asqarovning ilmiy va amaliy hissasini tasdiqlaydi, uning etnogenez sohasidagi ishlari ilmiy jihatdan ishonchli va zamonaviy tadqiqotlar uchun asos bo‘lib xizmat qilishini ko‘rsatadi, bu esa o‘zbek xalqi tarixini o‘rganish va kelajakda yangi tadqiqot yo‘nalishlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Karimov, N. “A. Asqarovning etnogenez nazariyalari va tarixiy manbalarni tahlil qilish usullari.” O‘zbekiston Tarixi, 2018.
2. Mamatqulov, T. “Arxeologik tadqiqotlar va A. Asqarovning yondashuvlari.” Milliy Tarix Jurnali, 2019.
3. Rustamov, S. “O‘zbek xalqi va etnik guruhlar: A. Asqarovning ilmiy hissasi.” Etnologiya Tadqiqotlari, 2020.
4. Tursunov, D. “Akademik A. Asqarovning zamonaviy tadqiqotlarga ta’siri.” Tarixiy Ilmiy Maqolalar, 2021.
5. Ismoilova, F. “Milliy identitet va etnogenez: A. Asqarovning ilmiy merosi.” O‘zbekiston Etnografiyasi, 2020.